OMAGIU LUI ŞTEFAN CEL MARE

Cuprins:

Despre Stefan cel Mare ... pag. 2

Dimitrie Bolintineanu – „Muma lui Stefan cel Mare” ... pag. 2
Dimitrie Bolintineanu – „Cupa lui Stefan” ... pag. 3
Dimitrie Bolintineanu – „Barlad” ... pag. 4
Dimitrie Bolintineanu – „Baia” ... pag. 5
Dimitrie Bolintineanu – „Codrul Cosminului” ... pag. 6
Dimitrie Bolintineanu – „Stefan la moarte” ... pag. 8
Dimitrie Bolintineanu – „Dumbrava rosie” ... pag. 8
Dimitrie Bolintineanu – „Visul lui Stefan cel Mare” ... pag. 9
Dimitrie Bolintineanu – „Cetatea Alba (Akerman)” ... pag. 11
Dimitrie Bolintineanu – „Mania lui Stefan” ... pag. 13
Dimitrie Bolintineanu – „Aprodul Purice” ... pag. 14
Dimitrie Bolintineanu – „Copilul din casa” ... pag. 15

Ctitoriile lui Stefan cel Mare ... pag. 16

Ştefan cel Mare (1457-1504)

"bărbat cu nimic mai prejos decât comandanţii eroici, de care atât ne mirăm [...] este cel mai vrednic să i se încredinţeze [...] cinstea de comandant împotriva turcilor."

Ion Dulgosz, *Istoria Poloniei*

Iată cum este lăudat de străini acest mare domnitor al Moldovei. Domnia lui Ştefan cel Mare a reprezentat punctul culminant al luptei pentru neatârnare şi afirmare a românilor moldoveni. În plan intern, voievodul a realizat acel echilibru social care i-a îngăduit să consolideze instituţiile statului şi să dea Moldovei stabilitate şi prosperitate. Cei 47 de ani de domnie au fost marcaţi de numeroase bătălii: cu ungurii la Baia (1467), cu tătarii la Lipnic (1469), cu polonii la Codrii Cosminului (1497), dar mai ales cu turcii la Vaslui (1475), Războieni (1476), Cătlăbuga (1485), Scheia (1486). În timpul domniei sale prestigiul internaţional al Moldovei a crescut foarte mult.

Scriitorul român Dimitrie Bolintineanu îi închină multe poezii şi opere. Iată doar câteva dintre ele.

Muma lui Ştefan cel Mare

I

Pe o stâncă neagră, într-un vechi castel,
Unde cură-m poale un râu mititel,
Plânge şi suspină tânăra domniţă,
Dulce şi suavă ca o garofiţă;
Căci în bătălie soţul ei dorit
A plecat cu oastea şi n-a mai venit.
Ochii să albaştri ard în lăcrimele
Cum lucesc în rouă două viorele;
Buclele-i de aur cad pe albu-i sân,
Rozele şi crinii pe faţă-i se-ngân.
Însă doamna soacră lângă ea veghează
Şi cu dulci cuvinte o îmbărbătează.

II

Un orologiu sună noaptea jumătate.
La castel în poartă oare cine bate?
– "Eu sunt, bună maică, fiul tău dorit;
Eu, şi de la oaste mă întorc rănit.
Soarta noastră fuse crudă astă dată;
Mica mea oştire fuge sfărâmată.
Dar deschideţi poarta... Turcii mă-nconjor...
Vântul suflă rece... Ranele mă dor...!"
Tânăra domniţă la fereastră sare.
– "Ce faci tu, copilă?" zice doamna mare.
Apoi ea la poartă atunci a ieşit
Şi-n tăcerea nopţii astfel i-a vorbit:

– “Ce spui tu, străine? Ştefan e departe;
Braţul său prin taberi mii de morţi împarte.
Eu sunt a sa mumă; el e fiul meu;
De eşti tu acela, nu-ţi sunt mumă eu!
Însă dacă cerul, vrând să-ngreuieze
Anii vieţii mele şi să mă-ntristeze,
Nobilul său suflet astfel l-a schimbat;
Dacă tu eşti Ştefan cu adevărat,
Apoi tu aice fără biruinţă
Nu poţi ca să intri cu a mea voinţă.
Du-te la oştire! Pentru ţară mori!
Şi-ţi va fi mormântul coronat cu flori!”

III

Ştefan se întoarce şi din cornu-i sună;
Oastea lui zdrobită de prin văi adună.
Lupta iar începe… Duşmanii zdrobiţi
Cad ca nişte spice, de securi loviţi.

Cupa lui Ştefan

Într-o monastire din trecut rămasă,
În domneasca sală se întinde masă.
Misail prezidă ăst banchet voios
Şi în timpul mesei zice dureros:

– “Ştefan după moarte lasă moştenire
Arcul său şi cupa l-astă monastire.
Cu Cantemireştii leşii au venit
Şi prădând lăcaşul, arcul au răpit;

Însă nu răpiră cupa minunată!
Ea trăieşte încă, de mirare!… Iată!”
El arată cupa… Toţi s-au minunat.
Ea era săpată dintr-un matostat.

Servii toarnă-ntr-ânsa dulce tămâioasă.
Fiecine-nchină pentru o frumoasă.
Când la cel din urmă rândul a venit,
Misail ia cupa şi-astfel a vorbit:

– “Unde este timpul cel de vitejie?
Timpul de mari fapte?… Vai! n-o să mai vie?
A căzut Moldova, căci orice români
Se roşesc la gândul a mai fi stăpâni

Ei îmbracă manta de înţelepciune;
Dar ca să-şi ascunză trista slăbiciune.
Dar înţelepciunea fără-a cuteza,
E ca cutezarea fără-a cugeta.

Când vedem sfioasă patria română,
Ne-aducem aminte vorba cea bătrână:
Cel ce-i mai aproape de mormântul său
La ideea morţii tremură mai rău!

Ştefan nu mai este… Însă o să vie
Alţi Ştefani cu viaţă şi cu bărbăţie:
Dacă timpul d-astăzi ne apasă greu,
Viitorul este al lui Dumnezeu!

Însă pân' să vie lanţul să ne rupă,
Nu va mai bea nimeni din această cupă;
Când un suflet mare se va arăta
Hârburile cupei le va aduna."

Zice,-aruncă cupa şi o sparge-n trei…
Nimeni n-a strâns încă hârburile ei.

Bârlad

Turcii intră-n ţară, trec, se grămădesc,
Alţii totodată la hotar murgesc.
Dar Ştefan cel Mare cu oştile sale
Spre Bârlad se duce şi-i aşteaptă-n cale.
Un boier îi zice: – "Doamne! Mulţi mai sânt,
Mulţi se varsă turcii pe acest pământ!"
Ştefan îi răspunde: – "Şi mai bine-mi pare.
Nu vom sta noi nimeni fără de lucrare."
Zice. Late valuri cetele-i pornesc.
Pulberea se-nalţă, armele lucesc.
Domnul pune oastea sub trei capi de ţară.
Avangarda pleacă… Lupta-ncepe-amară.
Numărul lor mare pe moldavi îi strânge-
Soarele s-ascunde sub un nor de sânge,
Noaptea împrumută zilei val de dor,
Negură şi pâclă pe pământ cobor.
Cum din munţi coboară două repezi unde,
Se-ntânlnesc pe cale, scot mugiri profunde,
Apoi preunate, pe un singur pat,
Spumegă, şi-aleargă, şi-alergând se bat.
Astfel se-ntâlniră ambele armate
Şi d-a lor lovire par împovărate.
Oameni puşi să sune, prin adânci păduri,
Sună din cimpoaie, buciume, tamburi.
Turcii stau şi-ascultă larma depărtată!
Cu-alte trei armii cred c-au să combată.
Râul îi constrânge. Umbra ce s-a-ntins
Îndoieşte spaima. Focul lor s-a stins.
Cei mai mari s-adună… Ce vor face oare?
Buciumele sună, răspândesc teroare.
Unul ia d-a fuga… Toţi îl urmăresc,
Ca pulberea-n vânturi toţi se risipesc.

Ştefan îi preurmă, fuga lor nu-i scapă.
Mulţi, cuprinşi de spaimă, sar şi pier în apă.
Alţii, între dânşii singuri se ucig,
Alţii-n spada noastră, năvălind, se-nfig.
Astfel multe paseri, prin furtuni turbate,
Zboară risipite, par înspăimântate!
Unele s-aruncă peste râpi şi mor,
Altele pe sânul celor ce le-omor.
Râul spumă sânge. Turburile-i valuri,
Strânse de cadaveri, se revărs pe maluri.
Ştefan, pretutindeni îi doboară-amar,
Dându-le gonire până la hotar,
Cum pe calea coasei, pe întinse crânguri,
Maldărul cel verde zace rânduri, rânduri!
Astfel pretutindeni zac şi morţii lor.
Corbii, cete late, peste dânşii zbor.

Dar Ştefan cel Mare capii îi uneşte
La voioase mese şi-astfel le vorbeşte:
– "Raz-acestei lupte petrecută-n nori,
Luce ca lumina soarelui în zori,
Dar a sa lumină foarte lucitoare,
Să nu ne răpască prin a sa vulvoare.
Fala e un soare mândru, strălucit,
Ce orbeşte ochiul care l-a privit."
Astfel zice domnul. Cupele-aurite,
Cheamă, prin toaste, zile strălucite.
Tinere fecioare cununau cu flori,
Cu-a lor dulce mână, bravii vingători.
Altele, pe harpe, cântă dulce, lin,
Gloria română şi-al Moldovei chin.
Iar Ştefan ascunde faţa-i strălucită
În regala-i mantă cu aur mândrită.

Baia

I

Trage-ţi încă-o dată spada fulgeroasă,
Ţară de mari fapte, ţara mea frumoasă.
Un minut în viaţă tu te-ai odihnit
Şi pe păru-ţi mândru florile-au pălit!
Dulcile surâderi pe buze de fecioare
Stinsu-s-au la umbra grijii gânditoare.
Peste tot răsună cântece de dor
Cu suspine triste îngânate-uşor!

II

Cetele maghiare pe câmpii s-adun,
La cetatea Baia tabăra lor pun,
Mateiaş soleşte marelui Ştefan

Ca să-l recunoască drept un suzeran.
Dar eroul nostru încă-i dă de ştire:
– "Până ce românii, mândri de mărire,
Pentru ţară moartea vor dispreţui,
Mâinile de lanţuri nu-şi vor umili!"

III

În cetatea veche ungurii-au rămas
Şi-n plăceri molateci inimile las.
Într-o noapte tristă, într-o sărbătoare,
Ei înşeală dulce grija gânditoare.
Viaţa, dezbrăcată d-ale ei dureri,
Cură pentru dânşii plină de plăceri.
Dar p-atunci românii cu cel călcător
Nu beau dintr-o cupă viaţa ţării lor.
P-a fecioarei frunte, aste sărbători
Nu puneau plăpânde şi suave flori.

IV

Noaptea toate seamăn mai spăimântătoare,
Moartea le-mprumută valul de teroare.
Conjuraţi de-odată, în orgia lor,
Ei se dau ca mieii la cei ce-i omor.
Ştefan pune focul. Pe cetatea lată
Către cer se-nalţă flacăra turbată.
Junele bacante, bete, despletite,
Mai cătând cu gura sărutări dorite,
Cu amanţii tineri, spectacol amar!
Într-un râu de flăcări, repede dispar.

Iar Corvin cel mare, revărsând suspine,
Cu trei răni şi singur fuge cu ruşine.

Codrul Cosminului

I

Vânturile negre, într-a lor turbare,
Nu bat faţa mării fără încetare;
Iar tu, dragă ţară, pace nu mai ai!
Nu se şterse bine sângele pe plai
Şi alt râu de sânge mâine o să-l ude!
Mâine, alte lupte! Alte doruri crude!
Fiii tăi trec viaţa sub armele lor;
Pruncii lor îi uită, părăsiţi în dor!
Iară, vântul luptei geme cu turbare!
Un minut, o, ţară, câtă dezmierdare!
Crude au să fie luptele ce vin!
Dar nepieritoare fi-vor cel puţin;
Ale tale lupte, splendide, sublime,

Te-or scăpa de moarte pe viitorime!

II

– “Nu a geme numai şi-a vărsa suspine
E lăsat la inimi nobile, sublime!
Plângerea purcede din suflet robit
Unei vieţi trândave ce l-a umilit!
Cel brev nu s-abate când cel rău îl frânge,
Ci cu arma-n mână se îmbată-n sânge.”
Astfel strigă Ştefan şi cu bravii săi
Pleacă cu urgie la Cosmin în văi.
Au intrat polonii pe văi la Cosmin;
Între două măguri ei coboară lin.
Soarele răsare; focul splendid luce,
P-armele lor mândre cade şi străluce.
Liberă de grijă, moarte sau robie,
Inima lor zboară către bucurie.
Gândul lor întrece pasurile lor,
Către dulcea ţară alergând cu dor.

Dar mai sus de măguri cei din ţară vin,
Herăstrez stejarii câţi pe râpi se-nclin;
P-ale lor tulpine aninaţi îi lasă;
Iar mai jos de dânşii armiile pasă.
Un semnal, şi-aceste cete vor pieri.
Soarele dispare… Ceru-ngălbeni!…
Munţii-nalţi, vechi, scutur coama lor virgină,
Aburii se mişcă, se-nvârtesc, se-nclină.
Umbra se măreşte… Aerul tăiat,
Strâns s-aruncă-n valuri, vâjâie turbat.
Muntele tresare! Trăsnete, mugiri,
Şuierări bizare, vaiete, răcniri
Se ridic în aer, cresc, se variază,
Şi, din munte-n munte, trec, se repetează,
Brazii vechi ca lumea peste tot s-abat,
Cad din râpă-n râpă; orişiunde bat,
Stâncile, pe cale, gem, trăsnesc şi saltă,
Se sfărâmă, pleacă, bubuiesc, tresaltă…
Cerul şi pământul parcă se lovesc,
Până se confundă şi se nimicesc.
Şi-unde se revarsă pe văile adânci,
Alţi munţi formează din copaci şi stânci.
Muntele rămâne negru dezvelit;
Râul schimbă cursu-i, geme năbuşit;
Caii, cavalerii, cetele făloase,
Armele iau forme crude şi hidoase,
Râuri largi de sânge din pământ ţâşnesc,
Codrii-n fum şi-n umbră, saltă, clocotesc!…

Ştefan însă vine cu a lui armie.
Ce mai e în viaţă, sfărâmă cu urgie.

Ştefan la moarte

Ştefan, domnul ţării, pe cei mari uneşte
La Suceava veche şi-astfel le vorbeşte:
– "Fiul meu cel june! Voi, români doriţi!
Moartea mă culege dintr-ai mei iubiţi.
Dorul pentru viaţă nu mă-ntristă foarte;
Omul chiar când naşte face-un pas spre moarte.
Viaţa-i ca fantasma cu chipul plăpând
Ce prin nopţi s-arată şi se stinge blând.
Omu-i ca un vierme ce-n ţărână pare
Un minut vederii şi, lucind, dispare.
Dar mă-ntristă foarte norul furtunos
Ce pe cerul ţării trece neguros;
Soliman ce mâine poate se prepară
A lovi cu moarte draga noastră ţară.
Ungurul cel falnic se supune lui.
În poloni credinţă nu mai poţi să pui.
Un pilot cu minte prin furtuna tare
Nu desface toate pânzele ce are.
Astfel pân' ce fieru-i noi să-l încercăm,
Cu temeiuri bune ţara să-nchinăm.
Iar de-ar vrea să surpe legi şi dalbe date,
Să muriţi cu toţii pentru libertate!
Nimeni nu-i în lume mai dispreţuit
Ca cel rob ce poartă jugul mulţumit!
Nimic nu ne-nsuflă hulă ca poporul
Ce doreşte viaţa cu robia, dorul!
E mai demn, mai nobil, oameni şi pământ
Faţa lor să schimbe sub un dalb mormânt,
Decât în robie neamul să trăiască
Şi de-a lui ruşine lumea să roşească!"

Dumbrava Roşie

I

Albert face ştire lui Ştefan cel Mare:
– "Să depui puterea şi-armele barbare!"
Pentru-aceste zise, domnul îi scria
Aste dalbe vorbe: – "Vino de le ia!"
Iar la-ai săi le zice: – "În această lume
Cât cerescul soare va purta un nume,
Nimeni nu va spune, cât am vieţuit,
Că-a călcat străinul ăst pământ iubit
Şi-a găsit în ţară cugete-njosite,
Inimi degradate, braţe putrezite!
Nu căutaţi mulţimea celor ce sosesc
Şi ascund în umbră soarele ceresc.
Inima la doruri e mai călduroasă,
Steaua-n noapte luce, e mai luminoasă!"

Zice; cere calu-i… Brava lui armie
Spre câmpia luptei pasă cu mândrie.

II

Ce-au făcut vitejii plini de bărbăţie,
O, trufaşe rege! Ieri, tu cu mândrie,
Le-mpărţeai al ţării lăudat pământ,
Astăzi n-au nici locul unui strâmt mormânt.
Plângi, trufaşe rege, căci a ta mândrie
A lovit cu moarte splendida Lehie!

III

Mii de pluguri ară. La fiece plug,
Zece câte zece robii leşi se-njug.
Astfel ară câmpul; iar prin arături,
Tot cu dânşii Ştefan seamănă păduri.

IV

Doi trimişi de unguri la Ştefan sosesc.
– "Doamne! Toţi creştinii azi te fericesc.
Dar ilustre Ştefan, toţi se roagă ţie,
Pentru robii voştri prinşi în bătălie…"
Astfel zic trimişii. Dar Ştefan cel Mare
Iată cum răspunde plin de turburare:

– "La vecinii noştri prăzi noi nu cătăm,
Însă când ne calcă ştim să ne-apărăm.
Nu-i în datul nostru cruda tiranie,
Dar un aspru-exemplu am voit să fie.
Din această faptă naşte-vor dumbrave
Ce-or vorbi prin veacuri de-armele moldave…
Noi scriem istoria nu pe cărţi ce pier,
Ci pe frunţi de popoli cu paloş de fier!"

Visul lui Ştefan cel Mare

Seara răspândeşte umbrele-i uşoare.
Şi melancolia trece gânditoare.

Dar Ştefan cel Mare, rătăcit prin văi,
Dintr-un corn de aur cheamă bravii săi.

Inima-i zdrobită ca a lui oştire;
Ţara-i întristată ca a lui gândire!

Pe un colţ de piatră şade el în dor;
Vântul suflă păru-i lung, fluturător.

Pentru-ntâia oară inima lui plânge!

Ochii lui revarsă picături de sânge.

Acolo dă capul somnului mijind
Ce-i închide ochii cu-aripa-i d-argint.

Iată că apare o fecioară junǎ,
Ale cărei plete strălucesc la lună,

Negre şi bogate sub cununi de flori;
Ochii ei asupră-i cad pătrunzători;

Cad ca două raze, dulci şi călduroase,
Mâna ei atinge coamele-i undoase.

– "Ce? Eroul mare, umbra a grăit,
Însuşi el suspină şi s-a îndoit?

Înţeleg fricosul ce ascuns loveşte,
Robul ce sărută jugul ce-l striveşte;

Dar un suflet mare, suflet de bărbat,
Nu-nţeleg, o, Ştefan, cum s-a întristat!

Mergi pe a ta cale, nu sta niciodată!
Urmă datoria care ţi-e lăsată!

Orice-mpiedicare, stavili, vor pieri;
Cu-orice-mpiedicare ţar-a ta va fi!"

Pe un nor de aur zboară ea cu fală;
Un parfum de roze pasul el exală.

Ştefan se deşteaptă, şterge faţa sa,
Unde-o lăcrimoară dulce se scura.

Luna argintie râde printre nori,
Dulcea filomelă cântă între flori;

Iar la focul lunii, când mi se deşteaptă,
Vede-a lui oştire care îl aşteaptă.

Vede căpitanii ce îl înconjor
În tăcerea nopţii le vorbeşte lor:

– "Fraţilor de arme, fala românească!
Dacă o să piară ţara părintească,

Dacă-n cartea soartei este însemnat
A pieri poporul cel mai lăudat,

Cel puţin atuncea piară vitejeşte
Remuşcând toiagul care îl loveşte,

Ca un ager şarpe, ce rănit şi-nvins,
Caută să muşte cel ce l-a atins!

Astfel e românul şi-n a lui cădere
Cine îl răneşte, după dânsul piere!

Astfel e românul, astfel să pierim,
Şi-n căderea noastră chiar să ne mărim!"

Mii de glasuri strigă... Luna bucuroasă
Dintr-un nor de aburi pare mai voioasă;

Stelele de aur mai cu foc lucesc
Şi-n adâncul nopţii văile mugesc:

- "Astfel e românul, astfel să pierim,
Şi-n căderea noastră chiar să ne mărim!"

Cetatea Albă (Akerman)

Ştiţi voi câte valuri se ridic pe mare
Când o vijelie suflă cu turbare?
Astfel sunt la număr mândrii musulmani
Ce-apără cetatea sclavă de mulţi ani!

Într-un fluviu d-aur, soarele luceşte
Şi pe coifuri, arme, focu-i străluceşte.
Ştefan stă sub cortu-i împletit cu fir,
Cetele Moldovei lângă el deşir.

Pasă dorobanţii cei cu coapse late,
Cu sclipoase coifuri în argint lucrate.
Îi urmez panţirii ce pe cai în spume,
Cauşoare vânturi lunecă prin lume.
Călăraşii ţării pe vânjoşi fugari,
Îmbrăcaţi în zale ca bătrâni stejari.
Între toţi curtenii pasă cu mândreţe,
În veşminte d-aur, cu frumoase feţe.
Apoi toporanii de securi armaţi
Şi codrenii ageri şi de toţi stimaţi,
Zişi şi pieptul ţării, căci aveau chemare
S-apere Moldova de oştiri tătare.

După dânşii pasă sprinteni vânători
Renumiţi în lupte ca săgetători.
Şi tunarii ţării toţi în negre poarte,
Pestriţate-n roşu, crud simbol de moarte.
Mai veneau în urmă oşti de mercenari
Cei cu fruntea mică, ce se zic tătari.
Unguri laţi în spete, cu mustăţi stufoase,
Leşi cu părul galben, cu cerbice groase,
Apoi tighinenii şi-alţi republicani

Pasă mai de laturi cu-ai lor căpitani.
Ei erau vasalii lui Ştefan cel Mare
Şi veneau la luptă dup-a lui chemare.
Cetele române râur în câmpii
Ca râuri de ploaie după vijelii.

Cu Ştefan sub cortu-i toţi capii s-adună
Ca să rânduiască lupta împreună.
Unul dintre dânşii vorba a luat:
- "Armia turcească creşte ne-ncetat.
Dunărea tresare, geme sub povară
Şi cu ne-ncetare varsă oşti în ţară.
Nu ar fi mai bine, mare domnitor,
S-aşteptăm să vie noul ajutor?"
Ştefan îi răspunde cu vorbire lină:
- "Oastea noastră-i bravă, chiar de-ar fi puţină.
Lupul singur numai, ştiţi aceasta voi,
E d-ajuns să spargă turme mari de oi.
Focul după fumu-i nu poţi socoti;
Sufletul cu trupul nu poţi potrivi;
Bărbăţia sfântă care ne măreşte
Numărului mare locul împlineşte.
Mulţimile-neacă numărul cel mic;
Sufletele însă mai mult le ridic.
Astfel vijelia fumul sparge-ndată,
Dar mai mult aprinde flacăra-i turbată!"
Dorobanii pleacă. Soarele din nor
Se răsfrânge splendid pe pieptarul lor.

Viile răsfrângeri ce-n metal se-ngână,
Turbură, orbeşte armia păgână.
Lăncile pe piepturi lunecă uşor
Sau răstoarnă bravii după caii lor.
Sabia în coifuri intră sau se frânge;
Armele lucioase se roşesc de sânge.

Sângele se varsă... Paloşul de fier
Se înfige-n carne până la mâner.
Caii calcă leşuri, se încruntă foarte,
Oamenii se-mbată de turbata moarte.
Turcii iau de fugă... pasă spre cetate.
Poarta se deschide oştii sfărâmate.
Însă fugătorii, cu cei ce-i alung,
Cu spdele-n spate, tot-odat-ajung.
Cum pe faţa mării după o furtună,
Valuri lângă valuri luptă împreună.
Astfel în cetate prin adânci strâmtori,
Mestecaţi se luptă vinşi şi-nvingători.
Strigăte de-nvingeri, de plângeri durere
Se înalţă-n aer... Soarele repiere.

Pe o lată piaţă, printre fum şi sânge,
Armia lui Ştefan mai ales se strânge.

Acolo-i saraiul. Paşa, cu puţini,
Apără haremul necat de creştini.
Ştefan îşi repede calul alb în spume,
Dintr-o gură-n alta trece mândru-i nume.
S-a luat saraiul. Sabie şi foc,
Pradă şi urgie fulger acest loc.

Cum prin vijelie sună felurite
Vânturile nopţii, printre stânci trăsnite,
Ploile muginde, tunetele-adânci,
Râurile turburi ce cobor din stânci,
Astfel se înalţă sunetele d-arme,
Strigătele d-oameni, crâncenele-alarme.

Locul de cadavre este semănat,
Sângele torente gâlgâie turbat.
Calul, la vederea leşurilor moarte,
Sforăie, resaltă, se-nspăimântă foarte;
A derăpănării umbră l-a lovit…
Omul singur vede, pare fericit!
În derăpănare sufletu-i se-mbată.
În oroarea morţii gloria sa cată.

O femeie turcă printre cete pasă…
Merge către Ştefan; în genunchi se lasă,
Îşi ridică vălul: ochii lăcrimaţi
D-o durere mare par împovăraţi.
Pe bălaia-i coamă flori apar voios
Cum luceşte p-aur smalţul graţios.
Şi cum crinii tineri printre raze-albesc,
Prin buzele-i rumeni dinţii strălucesc.
Astfel cum lumina soarelui văratic
Aureşte faţa lacului molatic,
Căutarea vie noată voluptos
În azuru-i dulce, candid, languros,
Sub albeaţa dulce după juna-i faţă,
Râur delicate valuri de roşaţă,
Ce dorinţi frumoase prin vis virginal,
Ca buchet de roze prin vas de cristal.

Ştefan cu mirare, calul său opreşte,
Crede-un vis ferice, care-l amăgeşte.
– “Cum în dalbe lupte tu eşti curajos,
Doamne! după luptă fii mărinimos!”
Ştefan se gândeşte. C-o mişcare face
Omul de s-alină, armele de tace.

Mânia lui Ştefan

Ştefan al Moldovei la Vaslui soseşte.
Cheamă pe miniştri, astfel le vorbeşte:
– “Morţi eraţi în viaţă şi v-am înviat!

Cu a ţării cârmă cinste vi s-a dat.
Să vă fac plăcerea fără mărginire,
Am lipsit pe rude de a mea iubire,
Am jertfit prieteni şi ostaşii mei
Ce-au lucrat cu ţara la mărimea ei;
Numai să domnească pacea p-ăst pământ
Şi să pot a zice: pentru toţi domn sânt!
La mărinimia care am avut
Pentru toţi, răspundeţi, ce fel aţi făcut?
Voi primiraţi cârma ca să o slăbiţi!
Apăraţi coroana ca s-o umiliţi!
Ca să cază domnul, aţi voit să piară
Cu neatârnarea-i sfânta noastră ţară.
Aţi cătat mărirea, cinstea să-i luaţi,
La străini hulită s-o îngenuncheaţi!…
Căci a ei mărire dată-n al meu nume,
Mici şi fără merit vă făcea în lume.
Neputând să mergeţi unde suntem noi,
Aţi voit să cază domnul pân' la voi.
Dar Ştefan cel Mare încă vieţuieşte!…
O, arcaşi! Îmi spuneţi, ţara ce doreşte?"
"Moarte!" strig-arcaşii… Sălile răsun…
Trei miniştri mândri capul lor răpun.

Aprodul Purice

S-aprinsese-n luptă Hroit cel tiran.
Când s-abate calul marelui Ştefan,
Purice-i oferă calul său îndată.
Domnul nu ajunge scara ridicată.
– "Doamne! Moviliţă mă voi face eu,
Ca să poţi să-ncaleci după gâtul meu!"
Zise şi se pleacă. Ştefan, fără muncă,
Prin mijlocu-acesta pe fugar s-aruncă.
– "Purice, sărace! De voi câştiga,
În movilă-naltă eu te voi schimba.
Omul este mare, nu prin al său nume,
Naştere, avere, ci prin fapte bune;
Faptele sunt nobili, nu ţărâna sa
Şi acum, Movilă, aidi a ne lupta!
Căci urmaşii noştri nu ne-or semăna!
Mulţi români chiar astăzi la străini aleargă
Şi prin ei aşteaptă ţara ca să meargă.
Şi cum vrei ca viaţa la ei a afla,
Când tu nu o afli în inima ta!
Cel străin nu face niciodată bine
Fără să câştige drepturi peste tine.
Nu zic c-o să piară neamul românesc;
Dar sunt timpi în care popolii slăbesc;
Cum sunt ani în care pomul ce rodeşte
Nu dă nici o roadă deşi înfloreşte.
Popolii se pleacă când mai marii lor

În descurajare cu inima mor!…
Când sunt robi ei înşişi l-a lor slăbiciune,
Cum vor face liber un popor în lume?
Popolul acela este ca sfârşit,
Este cel din urmă: e la robi robit.
Căci întot-dauna un popor se face
Mare ori nemernic, celor mari cum place.
Şi să ştii, aproade, că vor trece mulţi ani
Până să mai vie Dragoşi şi Ştefani!"
Zice, pleacă, învinge. Hroit se umilă.
Purice aprodul s-a făcut Movilă.

Copilul din casă

Trage cu săgeata scutierul mare;
Unde-atinge face poarta de intrare.
Un copil din casă apoi a venit,
Turla se clădeşte unde a lovit.
Domnul Ştefan trage; unde-atinge face,
Biserica Putnei ce-ntre dealuri zace.
Alt copil din casă a-ntrecut pe domn,
A atins în dealul ce-l chemau Sion.
Însă domnul Ştefan zice cu asprime:
– "Un copil din casă m-a rămas pe mine!
Umilit de dânsul, domn nu mai pot fi;
Ori eu las domnia, sau el va muri!"

Un bătrân îi zice: – "Domnii din vechime
Ar fi dat lui cinste, căci a tras mai bine.
Doamne al Moldovei, tu L-ai pizmuit,
Domnul pân' la şerbu-i azi s-a coborât!
Dacă tu dai morţii cei cu hărnicie,
Cu acei nemernici ce-ar putea să fie?
Vrei să fii domn mare printre cei mai tari?
Pe supuşi-nainte fă-i să fie mari!
Farul cât de luciu, focul lui dispare,
Dacă nu se pune p-o nălţime mare.
La o curte unde meritu-i gonit,
Moartea şi căderea scara i-au suit.
Dacă prin războaie domnul este tare,
Numai prin dreptate va ajunge mare!"

Ştefan se gândeşte, apoi a vorbit:
– "O, bătrân cu minte, bine ai grăit!
Să se ierte dară cel copil din casă
Şi de azi să şeadă la domneasca masă!

Mulţi vrăjmaşi au domnii, însă cel mai rău
Este chiar mândria sufletului său."

Ctitoriile lui Ştefan cel Mare

Ştefan cel Mare şi Sfânt, cum este numit de către Biserica Ortodoxă, n-a fost numai conducător de oşti, iscusit diplomat, ci şi un mare ctitor de lăcaşuri bisericeşti. Marele Voievod "au construit 44 de mănăstiri" după cum scria Grigore Ureche. Mai jos sunt prezentate doar câteva dintre ele:

Biserica "Adormirea Maicii Domnului" de la Mănăstirea Putna

La un an după cucerirea Cetăţii Chilia şi la îndemnul Sihastrului Daniil, Ştefan cel Mare a hotărât înălţarea unui "înfloritor lăcaş, menit să întreacă în strălucire pe toate celelalte aşezăminte româneşti ridicate până atunci pe pământul Moldovei" (Grigore Ureche). Lucrările au început pe 10 iulie 1466, iar sfinţirea ei s-a făcut pe 3 septembrie 1470. Aici şi-a pregătit Ştefan cel Mare locul de veci, poruncind sculptarea plăcii din marmură de Carrara, de culoare alb-gălbuie.

Biserica "Sf. Cruce" din Pătrăuţi

Ridicată în 1487, pentru mănăstirea de maici de la Pătrăuţi, ca un fel de spital pentru ostaşii răniţi. Pe o lespede aflată deasupra uşii de la intrare se găseşte pisania: "Io Ştefan Voievod, domnul Ţării Moldovei, fiul lui Bogdan Voievod, am început clădirea acestui hram în numele Sfintei Cruci, în anul 6995 [1487], iulie 3".

Biserica "Sf. Mare Mucenic Gheorghe" de la Mănăstirea Voroneţ

Ridicată, conform legendei consemnate de Ion Neculce, după bătălia de la Valea Albă, când Voievodul s-a dus la Daniil Sihastrul. După patru luni de la începerea construcţiei, la 14 septembrie 1488, biserica este sfinţită.

Biserica "Tăierea capului Sf. Ioan Botezătorul" din Vaslui

Construită în 1490, pentru a comemora strălucita victorie de la Podul Înalt, împotriva lui Soliman Paşa.

Biserica "Precista" din Bacău

A fost zidită la 1491 de către Alexandru Vodă, fiul şi coregentul lui Ştefan cel Mare care îşi stabilise reşedinţa la Bacău. Biserica, din cărămidă aparentă, este tipică pentru seria ctitoriilor domneşti din această epocă.

Biserica "Sf. Procopie" din Milişăuţi

A fost zidită de Ştefan cel Mare în 1487, lăcaşul fiind închinat sfântului care se credea că i-a ajutat pe moldoveni să dobândească victoria de la Râmnic. Este asemănătoare cu Biserica din Pătrăuţi, ridicată în acelaşi an.

Biserica "Pogorârea Sfântului Duh" – Dobrovăţ

Înlocuind o aşezare monastică în stil boieresc, mănăstirea a fost rectitorită de Ştefan cel Mare între anii 1503-1504.

Biserica "Sf. Nicolae Domnesc" din Iaşi

Construită între 1491-1492 şi refăcută la sfârşitul secolului al XIX-lea, este cel mai vechi edificiu religios din Iaşi, care s-a păstrat până astăzi. Fiind situată în imediata vecinătate a vechii Curţi Domneşti şi pentru faptul că aici au fost unşi în domnie cu Sfântul şi Marele Mir, aproape toţi domnii Moldovei, de la Despot-Vodă până la Alexandru Ioan Cuza, bisericii i s-a spus "Sfântul Nicolae Domnesc".

Biserica "Sf. Gheorghe" din Hârlău

Înălţată în anul 1492, ca paraclis al Curţii Domneşti din Hârlău. A fost ridicată din piatră, fiind decorată cu brâie de cărămidă făţuită, firide şi ocniţe. Din 1906, în urma restaurării, frescele exterioare (pictate în 1503, în timpul lui Petru Rareş) deteriorate cu timpul, au fost înlăturate.

Biserica "Sf. Nicolae" din Popăuţi-Botoşani

Ridicată în 1496, biserica în stil trilobat, cu turla pe naos şi acoperiş fragmentat, prelucrează, îmbogăţindu-le, formele de plan şi elementele structurate şi plastice ale bisericuţei "Sf. Treime" din Siret (jud. Suceava). Între lungimea şi înălţimea bisericii se păstrează o proporţie constantă, potrivit căreia silueta edificiului se înscrie într-un pătrat.

Biserica "Sf. Nicolae" din Dorohoi

O altă ctitorie a lui Ştefan cel Mare, înălţată în 1495. Deşi restaurat de mai multe ori în perioada 1896-1921, lăcaşul şi-a păstrat totuşi forma iniţială. Are un plan triconic cu turlă pe pronaos, specific stilului moldovenesc al vemii. Biserica are una din cele mai bogate şi frumoase decoraţii exterioare, realizată din cărămidă smălţuită.

Biserica "Sf. Arhangheli Mihail şi Gavriil" din Războieni

Înălţată în 1496, în memoria oştenilor săi căzuţi în bătălia de pe Pârâul Alb cu armata condusă de sultanul Mohamed al II-lea.

Biserica Înălţării – Mănăstirea Neamţ

Mănăstirea Neamţ şi-a dobândit adevăratul chip, ce dăinuie până în zilele noastre, în timpul strălucitului voievod Ştefan cel Mare şi Sfânt. În 14 noiembrie 1497 a fost sfinţit lăcaşul de închinăciune cu hramul Înălţării Domnului, ctitorie voievodală care împresionează şi astăzi prin măreţia şi arhitectura sa.

Biserica "Sf. Apostoli Petru şi Pavel" din Huşi

Situată în municipiul Huşi, a fost ridicată în perioada 1494-1495. În 1599 a fost refăcută de Ieremia Movilă, în 1711 incendiată de turci şi reparată din noi între 1711-1715 de Nicolae Mavrocordat. În anii 1910-1911 i s-a adăugat pridvorul, iar în 1940-1945 au fost executate picturile murale interioare.

Biserica "Sf. Ilie" din Suceava

Înălţarea acestei biserici cu hramul Sf. Ilie Tesviteanul a durat cinci luni şi 14 zile (1 mai – 15 octombrie 1488). Elementul care îi dă valoare de unicat este redarea completă în imagini a vieţii şi minunilor Sf. Prooroc Ilie, în pronaosul bisericii.

Biserica "Sf. Ioan" din Piatra Neamţ

Parte componentă a complexului feudal cunoscut sub numele de Curtea Domnească, Biserica "Sf. Ioan" a fost zidită în anii 1497-1498. Din punct de vedere arhitectonic, împreună cu zidirile din Borzeşti şi Războieni, biserica din Piatra Neamţ inaugurează un stil nou, rafinat, denumit drept "stil moldovenesc".

Biserica "Naşterea Maicii Domnului" a Mănăstirii Tazlău

Aşezarea monahicească de la poalele Măgurii Tazlăului s-a făcut cunoscută mai ales după ctitorirea de către Ştefan cel Mare şi Sfânt, în 1496-1497, a bisericii cu hramul "Naşterea Maicii Domnului", apreciate de specialişti drept una dintre cele mai monumentale zidiri ridicate cu osârdia marelui voievod.

Mănăstirea Bistriţa – Turnul clopotniţă

În 1498, Ştefan ridica după victoria de la Codrii Cosminului asupra regelui polon Ioan Albert, o clopotniţă monumentală, cu paraclis. Clopotniţa este compusă din trei nivele, paraclisul ocupând primul etaj.

Biserica "Înălţarea Sfintei Cruci" din satul Volovăţ

Cea mai veche biserică de lemn din ţinutul Sucevei, ridicată de Dragoş Vodă în 1346 şi mutată de Ştefan cel Mare în 1468 la Putna. În anul 1500 Ştefan a construit în Volovăţ o altă biserică, din piatră.

Biserica "Tăierea capului Sf. Ioan Botezătorul" din Reuseni

Este ctitoria din 1503 a lui Ştefan cel Mare şi terminată de fiul său Bogdan al III-lea. Biserica a fost ridicată pe locul unde a fost decapitat Bogdan, nefericitul tată al lui Ştefan cel Mare.

Biserica "Adormirea Maicii Domnului" din Borzeşti

Construită în 1493-1494, pe locul străvechii sihăstrii din codrii seculari de pe valea Trotuşului, în ţinutul devenit legendar al copilăriei lui Ştefan.